

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 12. maja 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočekični račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Pozabljena obletnica

Dne 10. t. m. je minilo sedeminpetdeset let, kar se je rodil Slovincem pokojni Ivan Cankar. Naše dnevno časopisje je v obilici svojih dnevniš brig in skrbi seveda prezrlo to obletnico. Pozabile so jo tudi razne politične in socialne skupine, ki si drugače ob vsaki priliki in nepriliki lasté Cankarjevo ime za svoj ščit. Prezrla pa jo je menda celo tudi mladina — kolikor mi je znano, se je tudi po šolah niso spomnili — kar pa nikakor ni bilo prav. Tudi za slovensko mladino bi morale veljati besede, ki jih je napisal o odnošaju današnje ruske mladine do pisateljev, ruski pisec Ilja Ehrenburg: »Naša mladina brezmejno ljubi literaturo. V pisatelju ne vidi le človeka, ki piše romane, zanjo je pisatelj starejši tovariš, prijatelj, učitelj, ki vas lahko nauči, kako je treba živeti.« Res, tudi današnji dorasčajoči slovenski mladini bi moral biti slovenski pisatelj, ne kakor nekoč predmet nekega romantičnega navdušenja in oboževanja, marveč iskren tovariš in učitelj pri reševanju zapletenih osebnih, socialnih in narodnopolitičnih problemov, svetovalec pri iskanju novih potov, sodelavec in so-graditelj.

In če le kateri slovenski pisatelj, potem je Ivan Cankar današnji slovenski mladini s svojo osebnostjo, svojo umetnostjo in vsem svojim delom lahko najboljši prijatelj in učitelj v tem, kako treba živeti. Pri njem se slovenski mladenič ne bi naučil samo najčistejše, najblagorlasnejše, iz pravih virov zajemajoče materinščine, marveč tudi — kar je danes izredne važnosti — prave, neuklonljive, premočrtne značajnosti. Iz vsega njegovega dela veje dih širokega, smelega, samostojnega,

borbenega, z bistvom in usodo njegovega naroda do zadnjih korenin sozrastlega duha. Njegova življenska pot je bila tedaj ena sama prostodušno-odkrita, jasna in nedvoumna, nekompromisna in nepodkupna izpoved njegovega slovenstva. Najsi so ga kratkovidni sodobniki razkričali za nacionalnega in verskega nihilista, ker je bičal hinavščino in poniglavost, rodoljubno frazarstvo in barrantanje s »političnimi prepričanji« — je bilo vendar njegovo slovenstvo njegov etos, njegova vera in ljubezen, njegova prirodno in samoumevno dana smer, s katere ni moglo nikdar in nikoli kreniti v stran, priroda, v kateri je dihal, njegov naravni delež, ki ga ni moči prodati za kako skledo leče, niti ga zamenjati za kako boljšo suknjo, niti ga zatemniti in skaliti kakim jalovim teorijam v prid. Pač je jasno in bistro videl, trpko in bridko na lastni osebi občutil vso strašno usodo naroda, ki ima premalo zemlje pod solncem, da bi se razmeknil in razširil enak med enakimi in mu še po tej zemlji, po teh maloštevilnih dušah sega tuja zločinska grabežljivost — se vendar ni vdajal zagrenjenemu obupu, malodušju in malovernosti, marveč mu je, nemara donkišotskega naroda donkišotskemu sinu, ljubezen in vera v zemljo, iz katere je izšel, dajala silo in moč, da je lahko rastel sam iz sebe, raven in ponosen, neuklonljiv in nezbezan, zvest in dosleden samemu sebi do konca dni. To je bil heroizem Ivana Cankarja.

Slovenska mladina, uči se tega heroizma pri svojem učitelju! Segaj po njegovem delu, poglobljaj se vanj!

*

»Isto tako smatram, da oni koji hoće da uče za šumarskog inženjera, bolje da u Sarajevu to uče nego u Ljubljani, jer u Bosni ima više šuma te bi imali i praksu na terenu, a drugo je zbog toga, što oni koji uče Univerzitet u Ljubljani, ne poznaju naš jezik »jer slovenački jezik nije isto što je hrvatski i srpski«. Tako v stenografskih beležkah narodne skupščine za leto 1933., V. knjiga, str. 35. Je zanimivo to dejstvo, da je g. poslanec vpriču vse skupščine priznal in naglasil, da slovenski jezik ni isto, kar sta hrvaški in srbski, da se torej srbski in hrvaški vseučiliški dijaki težko uče na ljubljanskem vseučilišču.

—ar.

K vprašanju jugoslovenskega jezika

Ustvarja se pri nas nov »medplemnski jezik« kot edinstveno običilo med jugoslovenskimi plemenimi, ker se baje plemena med seboj ne morejo pravilno doumeti in sporazumeti. Kako je s to zadevo, ki je šele v početnem razvoju, ne bomo raziskovali. Pač pa je zanimivo dejstvo, ki ga je v skupščini naglasil dr. Bogumil Vošnjak v govoru pri letošnji budžetski prosvetni debati z besedami:

Kriza slovenskega narodnega gledališča

V našem listu smo že ponovno spregovorili o krizi slovenskega narodnega gledališča, vendar pa smo še vedno upali, da bodo oblasti, pa tudi uprava, našli primerno rešitev, ki bi omogočila njegov neoviran umetniški razvoj, saj je gledališče poleg univerze naša najvažnejša narodna ustanova. Prepričani smo tudi bili, da bo občinstvo, posebno pa ljubljanski meščani, ki predvsem uživajo njegove sadove, storili svojo dolžnost. Izredni sestanek »Udruženja gledaliških igralcev« in »Podsveža muzičarjev« 3. maja v operi, na katerega so bili povabljeni tudi zastopniki tiska, pa je razgalil ves obupni položaj, v katerem se nahaja naše gledališče, zlasti pa še večina njegovih članov, ki v nemogočih razmerah neutrudljivo in z idealizmom ustvarjajo slovensko gledališko umetnost, kljub temu, da jim groze iz dneva v dan redukcije in glad.

Da bo javnost dobila kolikor mogoče pravo in stvarno sliko o krizi gledališča in si lahko sama ustvarila svoje mnenje, priobčujemo danes samo poročilo o poteku izrednega sestanka U. G. I. in P. M. brez komentarja. V prihodnjih številkah pa bomo skušali pokazati na krivice te krize, obenem pa, kako si predstavljamo rešitev iz sedanjega stanja.

*

Izrednemu sestanku je predsedoval predsednik U. G. I. g. Drenovec, ki je po uvodnih formalnostih izvajal v glavnem naslednje: Položaj našega narodnega gledališča se je v poslednjih mesecih tako poslabšal, da se je treba resno bati za njegov obstoj. Beograd je namreč v zadnjih 13 mesecih odtrgal 1.500.000 Din državne podpore, poleg tega pa še črtal banovinsko podporo od 125.000 Din na 35.000 Din. Rezultat znižanja je sedaj: mesečni osebni izdatki 387.000 Din, k tem prispeva država 250.000 Din, banovina 3.000 Din, mestna občina ljubljanska pa 25.000 (kar pa še ni potrjeno in lahko v Beogradu črtajo), in povprečni mesečni prihod, ki znaša mesečno torej približno 50.000 dinarjev. Upravnik se sicer trudi na razne načine, da bi primanjkljaj odpravil, znižal je celo spet za 13% plače, dasi ima že mnogo članov plače pod eksistenčnim minimom, vendar manjka mesečno še vedno 20.000 Din. Potrebne bi bile še osebne redukcije, ki pa so nemogoče, ker bi potem zavod sploh ne mogel več vršiti svoje naloge.

Končal je: »Žalostno je, da bi gospoda, ki se ponasa s svojo državostvornostjo, pustila pasti naš zavod. Zavod je last našega naroda, je pa tudi življenska eksistenca vseh nas članov.«

Nato je pozval še vse navzoče, da opuste čuvstva in strasti ter se izroče stvarnosti in razumu in podal besedo tajniku g. Jermanu, ki je uvodoma naglasil načela združenja, da vladaj med upravo in članstvom gledališča harmonija za dosego čim

Kako pa je, vprašamo, s pravico in enakostjo vseh dijakov, ki n. pr. kot Slovenci študirajo na vseučilišču v Zagrebu in v Belgradu? Mislimo, da je vendar bistvo jugoslovenske ideje — enakopravnost povsod in v vsem, ne? Ker pa je, kot se vedno naglašja, jugoslovenstvo enakost in enakopravnost, potem treba spraviti na srbske in hrvaške srednje šole pouk slovenščine prav tako in v enaki meri, kot je v slovenske srednje šole vpeljan pouk srbohrvaščine. Popolna enakopravnost na celi črti je pravo bistvo jugoslovenske misli! Prav zato pa morajo, ki zagovarjajo združitev celo vseh južnih Slovanov, podpreti predlog velikega zagovornika »integralne Jugoslavije, vseučiliškega prof. dr. Mihalčeva v Sofiji na Bolgarskem, ki zahteva, naj bi se radi popolnega zblizanja vpeljala v vse srednje šole v Jugoslaviji še bolgarsčina vsaj po 2 uri na teden, enako pa tudi v Bolgariji srbohrvaščina in — pristavljamo v svoji skromnosti jugoslovanski mi — slovenščina, katere pa prof. Mihalčev žal ne pozna in ne upošteva v svojem predlogu. Vsekakor pa je treba misliti na popolno enakopravnost vseh štirih bratov, če hočemo pravilno rešiti — vprašanje »integralne Jugoslavije«. Zakaj šele potem bo n. pr. v šolskem pogledu vsak dijak tako usposobljen za višje skupine naloge, da mu ne bo nikaka težava uradovati, pisati in govoriti v primeru potrebe v sorodnem bratovskem jeziku, kar pa po večini treba ne bo, če se bomo vsi lahko razumeli tudi tedaj, če bomo vsak zase govorili, pisali in uradovali v svojem enakom plemenitem »plemnskem jeziku« radi — enakopravnosti v šoli vseh, torej resnično v pravi jugoslovanski in materinščini. Ob popolni živi enakopravnosti vseh se bo samo posebi ustvarilo prepričanje in zavest, da smo res po naravi eno, če vsak po svoje govorimo, pišemo in uradujemo, pa se popolnoma in dobro in prav razumemo v vseh stvareh. Zato: v vse srbske in hrvaške srednje šole slovenščino kot obvezen predmet, da bo mogel na naši ljubljanski univerzi s pridom učiti se, poslušati in — razumeti se s profesorji in tovariši vsak jugoslovanski in jugoslovanski dijak a priori. Saj je enotna srednješolska vzgoja za to tu, da je srednješolski dijak v vsej Jugoslaviji enako usposobljen za obisk vseh domačih visokih šol in vseh profesorjev, tako Slovencev kot Srbov in Hrvatov,

Širite in naročajte naš tednik!

boljšega gledališča in čim zadovoljnejšega članstva. Poudaril je, da živi naše gledališče od subvencij države, banovine in mesta na eni strani ter od dohodkov predstav na drugi strani. Prvo je odvisno od faktorjev izven območja združenja in je skušala urediti država, Združenje pa je skušalo predvsem izboljšati notranje upravljanje gledališča ter odstraniti vse, kar zmanjšuje njegovo umetniško produktivnost in s tem dohodke gledališča.

Novembra lanskega leta smo zvedeli, da preti s 1. aprilom 1933 znižanje državne subvencije za 450.000 Din. Združenje je podvzelo vse, da se to prepreči in podpiralo upravo pri intervencijah bodisi v Beogradu kakor tudi doma (pri ljubljanskem županu dr. Pucu, radi obdavčenja kino vstopnic v prid gledališča pa pri ministrih dr. Kramerju in Puelju), obenem je Združenje ponovno pozvalo upravnika, da z ozirom na važnost narodnega gledališča za slovensko kulturo obrazloži javnosti obupni položaj, za kar pa se uprava kljub javni pobudi ni odločila. Zato je akcijski odbor vsega članstva ponovno opozoril upravo na nevzdržnost položaja in zahteval od uprave v vsakem oziru odločnosti. V spomenicah združenja in kapelnikov pa je zahtevalo članstvo notranje upravne in materialne reforme, in sicer: 1.) kvalitativno in kvantitativno zboljšanje dela, smisel in organiziran repertoar; 2.) skrčenje vseh izdatkov, ki ne gredo v korist že itak mizerno plačanega članstva — na minimum, obenem pa je združenje zahtevalo, da

OPAZOVALEC

Statistika malodušnosti

Že večkrat smo srečali v »Pohodu« statistična dokazovanja o neugodnem narodnem položaju Slovencev v bivši Avstriji, o njih številčnem nazadovanju v sorazmerju z Nemci, o stalnem prodiranju teh in počasnem umiranju našega življa. Vse to je res in vprašanje rešitve iz avstrijsko-germanskega robstva je bilo za Slovence vprašanje narodnega obstoja. Več kot smešno pa je, če skuša nekdo v »Pohodu« v polemiki z našim članom: Veliki in mali narodi do dejstva izrabiti proti našemu listu in za utemeljitev teze, da majhni narodi nimajo pogoja za obstoj. To vendar samo dokazuje, da majhen narod združen s tujim velikim v bolj ali manj absolutistično in centralistično urejeni državi nima bodočnosti. To priča samo, da je nacionalna država za majhne narode še večjega pomena kot za velike, in mi smo zadnji, ki bi ta pomen podcenjevali. Tudi nismo nikoli zanikali potrebe, da se majhni narodi za skupno obrambo in ustvarjanje boljših življenjskih pogojev politično zblizujejo in združujejo. Nasprotno smo že z ozirom na geopolitični položaj Slovencev vedno zagovarjali tako narodno politiko, ki bi ustvarjala čim boljše in trajnejše pogoje skupnega političnega sožitja narodov, ki so po svoji življenjski usodi drug na drugega navezani, in smo se borili in se bomo borili proti onim, ki s svojo tesnosrčno politiko onemogočajo iskren sporazum od naroda do naroda. Kar nas v tem oziru od naših nasprotnikov loči, je naše stališče, da se nismo borili za narodno državo zato, da bi v njej žrtvovali svojo narodno individualnost, ampak zato, da bi jo okrepili. Gre za prav preprosto resnico in naši nacionalisti v nasprotnem taboru ne pridejo iz neprestanih protislovij in nemogočih kompromisov, dokler bodo skušali to resnico zatemniti. Pa naj ne hodijo druge učiti politične modrosti in narodne doslednosti ter naj svoje statistične številke iz avstrijske dobe porabijo za lastno razmišljanje o pravilnem odnosu države do naroda. Ker vemo, da si v neki meri vsak narod kuje svojo usodo sam, zato se borimo proti slovenski malodušnosti. Ni samo zlo za nas, ampak za vso državo, ker otežkoča, da bi našli pravo razmerje do nje. Pohodovski nacionalisti pa nasprotno dokazujejo iz naše nezadostne odpornosti in življenske borbenosti v preteklosti nujnost našega zlitja v večje narodno telo, torej žrtvovanje lastne narodne individualnosti ter temu odgovarjajočo politično koncepcijo. Iz nevere v občestvo, ki so ga včeraj še priznavali kot narod, hočejo torej postati nositelji neke večje politične in narodne ideje in se ne zavedajo, da so nam s to nevero že vzeli moralno pravico do enakopravnosti. Enakopravnost sme zahtevati le, kdor se zaveda svoje enakovrednosti.

Dr. Prešeren, največji pesnik dravske banovine, & Comp.

Ker se mi zdi, da je pravilni prevod izraza »sreski sud« v slovenščini še vedno: okrajno sodišče, sem ta naziv uporabljal tudi po novem civilno-pravdnem zakoniku. Ali pa mi ni neko so-

dišče v območju okrožnega sodišča v Ljubljani vrnilo mojo vlogo, naslovljeno nanj kot »okrajno sodišče« v — popravno naslova z različnim namigom, da se »poprava« tiče besede »okrajno«? Da, to je storilo neko sodišče v območju okrožnega sodišča v Ljubljani!

Zaradi tega sem sodišču vrnil dotično vlogo s tako popravljenim naslovom, da sem pod slovenski naziv »okrajno sodišče« pripisal v oklepaju oni naziv, ki se ga poslužuje organ za objavljane zakonov, namreč »sreski sud«. Tako bom odslej tudi postopal. Zgled kaže, da se je epidemija dotičnega učitelja, ki je iznašel »Dr. Prešerna, največjega pesnika dravske banovine«, zatekla že v sodne, t. j. akademične kroge. Quousque tandem? Kaj bi rekli pred 20 leti o »Becirski sodišču«?

Dr. Štampilhar, Jesenice.

Zakaj ni slovenskih meničnih golic?

Trgovec, značajan mož, ki ni obračal nikoli plašča po vetru in se v bojih z nemškutarji ni bal preganjanja ne škode, nam piše tole: »Cenjeni gospod urednik! Vselej me pograbi jeza, kadar mi je treba izpolniti kakšno menico. Ne zato, ker jo je treba plačati, ampak zato, ker je večine takih golic, ki jih rabim, ne dobim slovenskih. Predvsem nisem še videl meničnih golic za manjše zneske do 600 dinarjev natisnjenih v slovenskem jeziku. Prav take male menice pa izstavljajo mali trgovci po deželi. Ali nimajo ti ljudje pravice, da bi dobili uradne obrazce sestavljene v slovenskem jeziku. Zdi se mi, da se speča tudi v Sloveniji največ golic za male menične zneske. Pa tudi meničnih golic za zneske 14.000—20.000 Din ni z slovenskih, ampak so samo srbskohrvaške. Če tiska državna tiskarna v Belgradu za Hrvate menične golic v latinici, naj jih tiska za Slovence po slovensko; menda jih bo znal kdo sestaviti pravilno po slovensko, saj so jih še na Dunaju tiskali v slovenskem jeziku. Prav lahko bi pa finančno ministristvo dalo tiskati za Slovenijo vse menične golic v Ljubljani, kjer bi bil tisk gotovo cenejši kot v državni tiskarni v Belgradu, in bi jih natisnila katerakoli ljubljanska tiskarna v pravi in pravilni slovenščini za Slovence.

„Gruda“ o skupni fronti kmečke in in delavske mladine

Zadnja številka »Grude«, glasila Zveze kmečkih fantov in deklet, je priobčila zanimiv članek dr. J. Novaka o »Karl Marxu, marksizmu in kmečkem gibanju«. Avtor pride do sledečih značilnih zaključkov:

... »Z ugotovitvijo, da tudi naše kmečko gibanje temelji v bistvu na marksizmu, se moramo postaviti v skupno borbeno fronto z delavsko mladino socialno-demokratskega gibanja (glasilo »Svoboda«) in Krekovo krščansko socialno mladino (glasilo »Beseda o sodobnih vprašanjih in Mladi plamen«). Skupna idejna podlaga in skupne naloge teh treh gibanj pa kriče posebno v današnjem času po nujnem sodelovanju vseh teh treh gibanj v obrambo demokracije in svobode, ki jo ogroža kapitalistični meščanski fašizem. Iz teh treh gibanj morajo iziti borci in delavci, mora iziti

gajnik. Ta denar pa ni lastnina ministra ali posameznikov, njihova naloga je, da ta denar čim pametneje vračajo tistemu, iz katerega je denar izšel, to je narodu. Če pa denar uporabljajo tako, da narod propada, potem je bil denar slabo upravljan — zato ne more razumeti, zakaj so v Beogradu črtali subvencijo. Nato je očrtal zadržanje upravnika v borbi za obstoj gledališča in sicer s stališča javne kulturne morale in z gospodarskega stališča, ki pa je moralnemu podrejeno. Upravičeno je zahteval od g. upravnika, ki je kot pesnik itd. priznan ne samo pri nas, temveč tudi v svetu, da bi v Beogradu bolj odločno nastopil za naše gledališče, odklanjal je pri pogodbenih članih kot nemoralen enomesečni odpovedni rok, znižanje plač proti vsem določbam pogodb pa mu je tudi jurično docela neumljivo. Odklonil je tudi razlikovanje uprave med stari in mladimi ter opernimi in dramskimi člani in naglasil, da mora v umetnosti odločati samo kvaliteta.

Javnost je bila vedno prepričana, da imajo igralci sijajne plače, Debevec pa nam je odkril, da je pri gledališču 46 članov, ki imajo izpod 1000 Din mesečno (neki mlajši režiser celo 1225 Din mesečno) in to za celodnevno in še večerno delo. Pri zadnji 13% redukciji plač je znižala uprava plače vsem, razen sorazmerno še dobro plačanim režiserjem in kapelnikom, pa tudi tu ni postopala enotno, najstarejšemu našemu režiserju in enemu najodličnejših članov našega gledališča pa je plačo vendarle znižala. Kakor to postopanje, je odločno obsodil tudi tako zvano moralo tajnosti in moralo tona uprave. Debevecov govor je napravil radi stvarnosti, pa tudi trde kritike uprave, na vse zborovalce zelo močan utis, žal, da moremo radi pomankanja prostora objaviti le najvažnejše.

Za g. Debevcem se je prijavil k besedi g. Menčin, ki je pokazal, koliko bolj socialno je reducirala

tista mlada generacija, katere strankarstvo ne bo oviralo, da ne bi v duhu demokracije in socializma složno delala za rešitev perečih gospodarskih, kulturnih in socialnih vprašanj svoje ožje domovine, svoje države in človeštva sploh.

Intelektualcem vsega sveta

Romain Rolland je ob zadnjih dogodkih v Nemčiji naslovil na vse intelektualce apel, v katerem opozarja na nasilja Hitlerjevega terorja v Nemčiji: »... Vse sile družbe so v rokah ene stranke nasilne reakcije, vsa javna oblast je v službi zločina, vsaka svoboda besede in misli je udušena, politika brezobzirno prodira povsod, tudi v akademije znanosti, odkoder so pometali vse pisatelje in umetnike, ki so si ohranili lastno prepričanje... Nasilno zapirajo ugledne osebnosti, pripadnike nele revolucionarnih, temveč tudi meščanskih liberalnih in zmerno socialističnih strank. V Nemčiji vlada izjemno sodišče, uničene so najelementarnejše svoboščine in pravice, na katerih počiva moderna civilizacija.« Na koncu poziva Romain Rolland vse pisatelje in predstavnike javnega mnjenja v Evropi in Ameriki, da se brez ozira na politično prepričanje priključijo temu protestu.

Izmed naših javnih delavcev in intelektualcev so podpirali apel Romaina Rollanda med drugimi tudi sledeči (posnemamo po zagrebški socialni reviji »Kulturi«): Dr. Božidar Adžija, urednik »Socialne Misli«, Milan Bogdanović, urednik »Srpskega Književnega Glasnika, Milan Durman, urednik »Književnika«, Stevan Galogáša, urednik »Literature«, Gjuro Tiljak, urednik »Kulture« in nešteto drugih književnikov, glasbenikov, slikarjev, igralcev, profesorjev itd. Slovensko kulturno javnost zastopata samo Bratko Kreft kot urednik »Književnosti« in France Kozar...

Zakonita pravica Sokola do podpore

V »Pohodu« beremo:

»... mi Sokoli rečemo g. županu (namreč ljubljanskemu!) in vsem drugim, da postavke za sokolstvo ni treba nikamor skrivati in da naj mestna občina ljubljanska kar lepo javno določi in objavi sokolstvu namenjeno vsoto, ker je po zakonu o Sokolu kraljevine Jugoslavije dolžna skrbeti za sokolstvo ter ga podpirati!«

Iz domače statistike (ženske)

Številke so vedno poučne in zanimive, zlasti v naši državi, ki jo karakterizirajo huda kulturna in druga nasprotja posameznih pokrajinskih predelov. Oglejmo si topot jugoslovanske ženo v luči statistike! V naši državi je 225 tisoč žensk kot moških. Samo v Belgradu, Primorski in Vrbaski banovini imajo moški večino, v vseh ostalih banovinah so ženske v večini. Lepo še zreali kulturni nivo posameznih krajev iz številke ženske pismenosti: Vardarska banovina šteje 90,3% nepismenih, Zetska 86,8%, Moravska 86,6%, Drinska 78%, Primorska 77%. Nekoliko manj nepismenih žensk šteje Donavska banovina: 43% in Savska banovina 40%. Število nepismenih v Sloveniji, ki

plače zagrebška uprava, ki je izvedla redukcije sorazmerno z višino dohodkov.

Na vprašanje g. Primožiča, kaj misli storiti združenje, je odgovarjal za odbor g. Jerman, da je združenje storilo vse, kar je bilo v njegovi moči, da pa je vendar položaj tak, da pri tej subvenciji gledališča ne bo mogoče vzdržati. Beograd je namreč znižal od l. 1926—1933 subvencijo za 3.721.000 dinarjev in tudi gg. ministri dr. Kramer in Pucelj ter senator Ravnika niso mogli ničesar doseči. Prosvetni minister dr. Stanković je sicer obljubil, da bo dal naknadne kredite iz dohodkov iz glavne založbe enotnih šolskih knjig, ki so predvideni za to leto na 200.000.000 Din, vendar ni upanja, da bo v to privolil finančni minister, saj je s 1. aprilom državna oblast celo odredila, da se »svi kontrakti ponišče«, da se bodo kontraktualnemu članstvu lahko znižali prejemki.

Nato se je ponovno prijavil k besedi g. C. Debevec, ki je predlagal ustanovitev društva prijateljev gledališča, vprašal, kako je s taksami na vstopnice za kino v prid gledališča, obenem pa se zavzemal, da se izroči ljubljanski radio gledališču, ki bi lahko absolviralo 80% programa in z dohodki krilo primanjkljaj v gledališču.

B. Jerman je pojasnil, da je bilo prodanih v državi letno 12.000.000 kinovstopnic in da so lastniki pod pritiskom javnosti pristali na posebno gledališko takso, s katero ne bi bila odškodovana niti država niti lastniki, vendar pa so se naenkrat pojavile razne ovire formalnega značaja, kljub temu, da je bil predlog že formuliran v Belgradu in da sta nanj pristala gg. ministri dr. Kramer in Pucelj in dasi so bile odstranjene zapreke radi sokolskih kinematografov.

Po predlogu predsednika g. Drenovca, da izvede Združenje akcijo za rešitev gledališča v Belgradu in doma, je prečital g. Jerman resolucijo na

uprava izvrši eventualno redukcijo plač individualno, t. j. z ozirom na umetniško vrednost in delavnost članstva, osebne redukcije pa so sploh nemogoče, ker je že tako stanje članstva minimalno; drama šteje namreč 29 členov, operni solisti 22, operni zbor 30, orkester 35.

Kljub temu pa je upravnik izvedel 13% generalno znižanje plač, tako da so zdaj večini članstva materialni pogoji taki, da o umetniškem ustvarjanju ob teh razmerah ni mogoče več govoriti. Ker je s tem organizacija izčrpala vsa razpoložljiva sredstva in ker krize še s tako dobro voljo ne more izžrpati, je stopila pred javnost v obrambo in ohranitev našega gledališča in igralcev.

Sledilo je poročilo g. Neffata za »Podsavez muzičara«, ki je med drugim izjavil: »Mi zahtevamo slovensko Narodno gledališče v tisti obliki, ki je dostojno našemu kulturnemu nivoju, našim tradicijam in današnjim modernim zahtevam. Za vsa tri jugoslovanska gledališča enake dolžnosti in pravice.« Zavzel se je zlasti za kontraktualne člane, ki niso bili zavarovani, tako da jim venomer preti beda. Končal je: »Slovenski igralec zahtevaj idealizma tudi od delodajalca, žrtvuje naj se tudi tisti, ki mu ni slovensko narodno gledališče samo fraza, ampak zares kulturna potreba.«

Po teh poročilih se je začela debata. Prvi se je prijavil g. C. Debevec, ki je v temeljitem govoru stvarno pokazal na razne vzroke sedanje gledališke krize. Izvajal je približno naslednje: Danes ne moremo več govoriti o krizi gledališča, to je agonija in se nahajamo že pred zadnjimi izdihljaji. Ločiti je treba dva faktorja: državo in upravo. Pojem države in njenega razmerja do državnih ustanov je definiral takole: narod dela, narod oddaja denar, ki se zbira v državni blagajni, denar uporabljajo nato ministri itd., pri gledališču ga upravlja bla-

znaša 8,9%, se ne da niti od daleč primerjati s stanjem ženske pismenosti v južnih pokrajinah. Omeniti pa je treba, da je ta številka v primeri s predvojnimi statistikami slovenskih pokrajin razmeroma visoka; gre pa predvsem na račun Slovenske Krajine, kjer je bilo pod ogrsko upravo šolstvo močno zanemarjeno. — Povprečno pa je v naši državi 60,3% nepismenih žen. — Še nekaj zanimivosti: poročenih žená šteje naša država 2.300.000, neporočenih pa okoli 3 milijone, vdov je 717.000, ločenk pa 17.000.

Tostran in onstran Rena

Politični razvoj Francije in Nemčije po svetovni vojni ilustrira dvig in padec levičarskih in desničarskih strank. V Franciji desnica izizza l. 1919. stalno pada. Od 457 mandatov je nazadovala na 217 mandatov, V Nemčiji so štele l. 1919. desničarske stranke 161 poslancev, pred zadnjimi volitvami pa že 361. Na drugi strani pa francoske levičarske stranke stalno naraščajo. Po vojni so štele 180 mandatov, danes razpolagajo že s 370. V Nemčiji pa je levica že l. 1920. nazadovala od 262 poslancev na 234 in je imela pred zadnjimi volitvami 225 mandatov. Število njenih poslancev se približno krije s številom francoskih desničarskih mandatov. Nasprotno pa se število francoskih levičarskih mandatov skoro krije s številom desničarskih mandatov v Nemčiji. Posledice teh nasprotnih političnih tokov oblikujejo dobro znano dnevno politiko.

Herriot in pakt 4 velesil

»Demokrate de Lyon« je priobčil članek bivšega francoskega ministrskega predsednika E. Herriota o vprašanju revizije mirovnih pogodb. Med drugim pravi tudi sledeče: »Tudi jaz ne verujem, da so pogodbe nesmrtni; toda zame je v tem pogledu 19. čl. pakta Zveze narodov popolnoma jase: »Zbor lahko od časa do časa pozove članice Zveze narodov, da ponovno pregledajo pogodbe, ki so postale nerabne, in premotijo mednarodne razmere, ki bi mogle postati nevarne za svetovni mir.« Nadalje pravi Herriot, da so nagibi nekaterih revizionističnih pristašev najboljši, vendar pa meni, da bi revizija brez metode in previdnosti pomenila gotovo novo vojno. »Dobro razumem«, izvaja dalje, »morebitne proteste Nemčije, ne razumem pa Italije«, ki je sodelovala pri re-dakciji mirovnih pogodb, jih prostovoljno podpisala in sedaj protestira, da so ji bile pogodbe vsiljene.« Herriot konča s ponovno izjavo, da se malim državam ne sme odvzeti pravica, da o sebi same odločajo.

Preorientacija v Angliji

Značilen za angleško zunanjepolitično preusmeritev je uvodnik, ki ga je nedavno priobčila londonska »Times«. Tu je brati med drugim tudi naslednje misli: »V Nemčiji prevladuje nazor, da je sila pravica. Osnovno stališče Nemčije se izza l. 1914. ni mnogo izpremenilo in ista nerazveseljena »filozofija sile«, ki jo do skrajne pretiranosti izvajajo doma, bi se skušala uveljaviti tudi v zunanji politiki, če bi le bila Nemčiji dana prilika za to. To je strahovita perspektiva bodočnosti...«

vlado, ki je bila soglasno sprejeta in katero priobčujemo posebej.

Preden je predsednik zaključil sestanek, je še več govornikov ostro kritiziralo delo uprave in zahtevalo, da se čimprej uvede red, da bo moglo gledališče spet nemoteno in z uspehom vršiti svojo kulturno nalogo.

*

Sestanek, ki je trajal dobri dve uri in pol, ni pokazal samo, kako v težkem položaju je naše gledališče, temveč tudi dokazal, da se naši igralci zavedajo kljub težkemu materialnemu položaju svoje dolžnosti do slovenskega gledališča in slovenske kulture. Dolžnost tako zvanih predstavnikov našega naroda pa je zdaj, da dokažejo tudi z dejanjem, da niso njihove besede o slovenski kulturi in o delu za naš narod samo prazne besede, temveč da slede besedam tudi dejanja, kajti po vaših delih vas bomo sodili.

V. K.

RESOLUCIJA.

Članstvo Narodnega gledališča v Ljubljani, združeno v »Udruženju gledaliških igralcev« in v »Podsavcu muzičara«, zbrano 3. maja na izrednem sestanku, je po referatih in vsesplošni debati prišlo do zaključka, da je po znižanju državne in banovinske subvencije v zadnjih 13 mesecih z nad 1.500.000 Din obstoj Narodnega gledališča v Ljubljani resno ogrožen.

Ker je eksistenca Narodnega gledališča v Ljubljani splošna kulturna zahteva vsega slovenskega naroda, je treba, da se ta zavod ne ruši. Zato je nujno potrebno, da se:

1.) Z izrednim kreditom nadomesti primanjkljaj, ki je nastal z večkratnim znižanjem državne subvencije. (Leta 1931—1932 je znašala državna

Zelo ostro se list obrača tudi proti Papenovi opazki v intervjuu z lordom Newtonom, kateremu je govoril o politični in gospodarski blaznosti mirovnih pogodb. Čim dalje bodo Papen in njegovi tovariši svojim rojakom utrjevali vero, da inozemstvo samo čaka na to, da revidira posledice »politične in gospodarske blaznosti«, tem težje se bodo ustvarili pogoji za primerno modifikacijo pogodb. Ob tej priliki citira »Times« tudi dr. Benešev zunanje-politični govor, ki ga imenuje vzor prave državne umetnosti...

Optimizem — pesimizem

Varšavska revija »Epoka« je priredila nedavno anketo o svetovni krizi. Pisateljica Zofja Nałkowska je mnenja: »Današnji čas ima to prednost, da nikomur ne daje možnosti prevare nad obdajajočo ga resničnostjo. Ta resničnost vsak hip vedno bolj stremi za lastnim uničenjem.« Drugačnega mnenja je znani sociolog Ludwik Krzywicki, ki se sledeče izraža glede zadnjih dogodkov: »... sedanost obremenjuje novo preklestvo. Pred vojno so živele ljudske mase v veri, da se bo sen nove socialne bodočnosti slej ali prej uresničil. Ta vera je danes ob splošni povojni podivjanosti in nezaupanju močno otemnela. Še žive ljudje, ki kakor prej sanjajo o bratstvu narodov in spoštovanju človeškega dostojanstva, vendar duše ta gesla danes z brutalno silo. Čas je težak, vendar pa ne bo večno trajal. Kajti kdo naj zadrži veletok v njegovem teku?«

Preklanje

Nemški fašistični list »Völkischer Beobachter« je pisal pred nekaj dnevi, da se nemška fašistična revolucija ne ustavi pred avstrijskimi mejniki in da je treba Avstrijo združiti z Nemčijo — zlepa ali zgrda.

Nekaj dni potem in gotovo v zvezi z načrti, o katerih je pisal ta list, sta pa prinesla avstrijska krščansko-socialna lista »Reichpost« na Dunaju in »Tiroler Anzeiger« v Innsbrucku novico, da pripravljajo nemški fašisti na avstrijski meji napad proti avstrijski neodvisnosti.

Nemški fašisti so označili vse te in take vesti za »zastarjanje političnih vodnjakov« in pristavili še, da je vse skupaj samo spletko habsburških legitimistov in podobnih sovražnikov Nemčije in nemškega narodnega socializma. Nemški fašisti ne pripravljajo nobenih rabuk zoper Avstrijo, pač pa kovari avstrijski režim, kako bi odcepil Južno Nemčijo od Severne.

Nato je sklenila še koroška deželna vlada z glasovi krščanskih socialcev in socialnih demokratov, da prekliche vabilo, ki je bilo poslano že preteklega leta društvu za inozemsko nemštvo.

Pa tudi sicer nastopajo proti fašizmu krščanski socialci in socialni demokratje solidarno. Ti poslednji izjavljajo, da so bili sicer vedno za priklopitev k Nemčiji, da pa niso za priklopitev k nemški kaznilnici.

Govori se že o črno-rdeči zvezi.

Med tem je napovedalo nekaj nemških ministrov svoj obisk na Dunaj. Samo med državami, med katerimi je izbruh vojne vsak hip pričakovati, je mogoče govoriti in pisati tako, kot piše »Reichs-

subvencija 4.400.000 Din, leta 1932—1933 3.464.391 dinarjev in leta 1933—1934 pa 3.017.000 Din.

2.) Odobri predlog Mestne občine ljubljanske glede obdavevanja kino vstopnic v korist Narodnega gledališča v Ljubljani. S tem obdavevanjem ne bi bila prizadeta niti država niti kino lastniki.

3.) Poleg tega, da je padlo naše gledališče s svojim članstvom in z njegovimi plačami pod eksistenčni minimum, prete v sedanjem stanju še številne osebne redukcije, katerih rezultat bi bil konec našega kulturnega in nacionalnega zavoda.

Apeliramo na vse merodajne faktorje državnih in lokalnih oblasti, na vse kulturne ustanove in društva, kakor tudi na vse prijatelje gledališča in na vso našo javnost, da podpre našo akcijo za ohranitev Narodnega gledališča v Ljubljani.

V Ljubljani, dne 3. maja 1933.

»Udruženje gledaliških igralcev.«

»Podsavcu muzičara.«

Akademski pevski zbor v Ljubljani

Forsterjev koncert v unionski dvorani.

Po Sloveniji je te dni romal akademski pevski zbor, ponesel je slovensko pesem v širok krog ljubiteljev umetne in narodne pesmi. Seznanil je z njo množico, ki doslej še ni poznala v tej izmeri našega pionirja v muziki — Antona Forsterja. Cilj vsega romanja pa je bila prestolnica — Ljubljana. Dober glas akademskega pevskega zbora je zvalil vse, kar v Ljubljani glasbeno čuti in misli.

Dnevniko so napovedovali stilni koncert. Francé Marolt, zborov vodja, je odbral tehtne kompozicije in bogate Forsterjeve zakladnice, seve le one za moški zbor, no tudi te so v teku prelepega večera

postel, poluradno glasilo avstrijske vlade. Obisk imenuje nezaželen in nedobrodošel, ki ga bo vlada štela za neprijazno dejanje nasproti avstrijski vladi. Nemškemu justičnemu ministru dr. Franku pa bi avstrijska vlada celo kot zasebniku ne mogla dovoliti bivanja v Avstriji, ker jo je v nekem svojem govoru hudo razžalil.

In tako gre prerekanje naprej, na levo in desno, ali bolje na severno in južno.

Zakaj očitno je, da vse razglašano izenačevanje ni moglo premostiti prepada, ki zija med severnim in južnim nemštvom. Saj ga še dobro prikriti ne more.

Mladina med sabo

Vseučiliška mladina v Južni Ameriki

Aprilska številka »Evrope« je prinesla zanimiv članek, ki govori o borbah argentinskih študentov za preureditev univerz. Radikalno gibanje je izšlo l. 1918. iz najstarejše argentinske univerze v Cordovi. Gibanje, ki je najprej zahtevalo samo notranjo reformo univerz, je kasneje nastopilo proti socialni in politični reakciji in postavilo zahtevo po združitvi vseh južnoameriških držav v federativno zvezo. Vodstvo gibanja je bilo v rokah proletarskih sinov.

Kaj so bile argentinske univerze pred reformo? Anahronistične naprave, po katerih je strašil zbor nezmožnih profesorjev, ki so podpirali tiranstvo in birokracijo in zavirali razmah novih idej med mladino. Nepotizem in potvarjanje diplom je bilo vsakdanje opravilo.

Začetki gibanja so bili skromni. 13. marca l. 1918. je odbor za preureditev univerz proglasil splošno stavko, ki naj traja, dokler ne bodo dosežene zahtevane reforme; tajna volitev rektorja po skupščini, kjer morajo biti zastopani poleg profesorjev tudi delegati dijaštva in absolventi univerze ter pripust dijakov v univerzitetni svet.

Vlada se je po nekoliko tednih vdala, medtem pa se je v Buenos Airesu že osnovala zveza argentinskih univerz, katere program je imel daljnosežnejše zahteve, nanašajoče se na enakopravnost ženstva, razmerje cerkve do države in socialni red.

Ko je univerzitetna kamarija spet skušala odbor izigrati in volitve speljati sebi v prid, so dijaki 15. junija vdrli v univerzo in proglasili novo stavko. Njih manifesti so javili, da bodo na omalovaževanje odgovorili s silo.

19. septembra istega leta se je 83 študentov polastilo univerze in skušalo pričeti s predavanji. S pomočjo vojaštva so bili prisiljeni, da so se vdali. Obtoženi so bili prevratnih namenov. Položaj se je zaostril. Prišlo je do pouličnih bojov s policijo, pri katerih je bilo precej ranjenecv.

Po osmih mesecih je Zveza zmagala. Rektor je odstopil. Spremenila so se vseučiliška pravila. Vlada je dovolila obširne reforme. Zveza je dosegla brezplačen pouk, svobodo poučevanja, ustanovitev akademij in ljudske univerze.

Gibanje pa se je razširilo po vseh južnoameriških državah tako, da danes tri petine akademске mladine zastopa misel federacije južnoameriških republik in je v socialnem oziru radikalno usmerjena.

odkrile jase in ostro zarisan Foersterjev obraz. Stilni koncert je trd oreh za pevovodjo in zbor, a tudi kamen preizkušnje komponistu, to je pozabila kritika, ki je očitala, da tak koncert utruja ter da pada zanimanje od točke do točke. Stilni koncert res ne more biti pester v smislu izbora po avtorjih in smereh, prikaže pa kaj dobro vso svetlo in senčno stran komponista in njegovo dobo. To je treba pibiti. Hvala gre v prvi vrsti znanju in požrtvovalnosti pevovodje in nesebičnemu trudu akademikov, da so realizirali stilni koncert, ki je baš v tej zamisli nov korak in uspeh na reproduktivnem polju naše vokalne glasbe.

Višek večera so tvorile po mojem kompozicije: Večerni Ave, Spak in Umrj je mož — mož živi. Trije dragulji v različnem blesku iz Maroltove delavnice! Ni naš namen podajati analize, v to so poklicani strokovnjaki, ki bodo morali pronikniti v Foersterja, kakor je to s polnim uspehom storil Marolt, katerega smemo imenovati njegovega najboljšega interpreta.

Zbor je zvenel polno in sočno, njegova dinamika je vseobsežna, v Maroltovih rokah je gibek, voljan in modulativen. Glasovno je sorazmerno izenačen, želeli bi mu bilo še več ugajenih grl, da bodo tvorili skupino kakor je danes že basovska, ki zveni polno in baržunasto mehko. Upoštevati je dejstvo, da akademski zbor ni stabilno telo, njegovi člani se menjavajo skoraj vsak semester, kar je glavna notranja ovira na poti k popolnosti.

Akademski pevski zbor z Maroltom na čelu je važen pozitivum v naši pevski kulturi, saj ga moramo po zadnjem uspehu prištevati med najboljše moške zборе v državi. Akademski pevci naj vztrajno nadaljujejo svoje delo, zbor naj nikar ne počiva na pošteno priborjenih lavorikah, njegova pot naj gre po domovini in v tujino v čast slovenski pesmi — v čast slovenski univerzi.

A. S.

MALI ZAPISKI

Dinamična demokracija.

V zadnji številki češke revije »Naše doba« se peča J. Mertl z vprašanjem državnega poglavarja v demokraciji. Pri tej priliki se dotakne tudi splošnega položaja in med drugim piše sledeče: »Za demokracijo kot izredno dinamično vladno obliko ni bolj nevarne politike, kot mirno s prekrizanimi rokami čakati na bodočnost. V mnogih današnjih državah je diktatura zmagala s posredno pomočjo onih zastopnikov demokracije, ki so do onemoglosti ponavljali osnovne demokratske nauke, niso pa znali prilagoditi živi državni ustroj nujnim potrebam časa.«

Ruska preobrazba.

V reviji »Neue Rundschau« razčlenja Emil Lederer ruski razvoj in ga med drugim označuje na sledeči način: Doslej so evropski narodi samo v vojni in za vojno napeli vse sile in istočasno pozabili in opustili vsa notranja nasprotstva. Rusija je prva dežela, ki je znala te energije vpreči in uporabiti za mirno delo, za dvig produktivnih sil... Ima pa Rusija v primeri z ostalim svetom v marsikaterem pogledu mnogo lažje stališče: industrijska zgraditev se vrši v Rusiji brez zasebnega podjetništva, socialistično; zato so tudi njeni odnosi do industrijskega delavstva bistveno drugačni in njeno stališče korenito olajšano...«

Prepovedan list.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti »Slovenski tednik«, ki izhaja v Buenos Airesu v Južni Ameriki.

Pota razorožitve.

Evropska sekcija Carnegiejeve ustanove je v svojih »Publications de la conciliation internationale« pravkar izdala delo, ki se peča z razorožitvijo in mednarodnim mnenjem (Les desarmement et l'opinion internationale). General Nollet v tej knjigi prav zanimivo ugotavlja: »Četudi ne bo prišlo do takojšnje integralne rešitve problema miru, se bo vendarle dal ta kljub temu postopoma, po približnem načinu rešiti. Gre za to, da zborovanja pripomorejo do prve približne rešitve vprašanja miru, da ustvarijo namreč med narodi znosen medsebojni način življenja in jih moralno sprostijo; med tem časom pa bodo lahko narodi iskali novih poti za nadaljnjo in morda dokončno organizacijo miru.«

Vulgarizacija kulture.

V novi češki polmesečni reviji za umetnost in kritiko »Listy pro umění a kritiku« piše Miloš Weingart o plebejstvu in vulgarizaciji sodobne kulture. Med drugim razvija tudi naslednje misli: »Ne verujem, da daje doktorski ali inženirski naslov patent za izobrazbo; nasprotno, dobro vem, da mnogi doktorji (poljubnih fakultet) v resnici niso izobraženi. Vem tudi, da se med »akademsko izobraženim« uradništvom, celo na najvišjih mestih, šopiri duševno plebejstvo prav tako tudi med tako imenovanimi svobodnimi poklici. Človekova kultura je notranja dobrina, je nekaj, česar nam ne more dati niti šolska diploma, niti kakšna stanovska politična organizacija. Hvala Bogu! Kulturo ljudi spoznamo nezmotno po osebnem občevanju. — In tem drugim, ki imajo pravico in dolžnost, da se ne prištevajo med plebejce duha, hudo zamerim, da so se dali ob šopirjenju onih-le puhloglavcev potisniti v ozadje: ali da so celo stopili s svoje visoke ravni v globine plebejstva, trdne vrednote zapustili in se udingali željam in potrebam množice. To imenujem vulgarizacijo kulture in to je naše »izdajstvo izobražencev.«

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(86. nadaljevanje.)

»Angleška vojska prekaša našo za dobro četrtino, pa je vendar za nas 90 verjetnosti in 10 jih ni zoper nas«, je rekel Napoleon, ko je zajutrkoval na pristavi s stožernimi generali.

V izbo je stopil Ney, zdaj že ne več »mrtvičen«: zbudil se je še prejšnji večer pri Quatre-Brasu, sprevidel, kakšno nesrečo je napravil, in videti je bil tako potr, da ga cesar ni mogel ošteti, kakor je treba.

»Vse verjetnosti bi bile za nas, vaše veličanstvo, če bi bil Wellington tako neumen, da bi nas čakal,« je rekel, ko je pri vstopu slišal cesarjeve besede. »Toda že se je začel umikati, in če se ne podvzimate z napadom, nam uide...«

»Slabo ste videli,« je odvrnil Napoleon. »Prepozno je, da bi se mogel umakniti, a če se tudi umakne, pogine: kocke so padle in sicer za nas!«

Maršal Soult je prejšnji večer svetloval cesarju, naj pokliče od Grouchyja polovico čet, ker so ljudje bolj potrebni tu, v velikem boju z angleško vojsko, tako stanovitno, tako strašno. Ta nasvet je ponovil tudi danes.

»Wellington vas je potolkel, zato se vam zdi velik vojskovodja,« je odgovoril cesar jezno. »Jaz pa vam povem: Wellington je slab general, in Angleži so slabi vojščaki, in vso to stvar opravimo, kot zajutrek!«

Vstopil je general Reille. Napoleon ga je vprašal, kaj misli o Angležih.

»Hrabri vojščaki so, vaše veličanstvo! Tako so vztrajni in gotovi v pogoditvi cilja, da jim ne prideš do živega s premim napadom, k večjemu z okretom.«¹⁴

Reille je dobro poznal Angleže iz španske vojne, a Napoleon jih je poznal slabo; moral bi bil poslušati Reille-a, pa ga ni poslušal: prav tisti, ki mu je včeraj zaprl oči za Grouchyja, mu je zamašil danes ušesa za Reille-a.

Nebo se je zjasnilo, zabledelo je sonce, svež veter je sušil pota. Artilerijski zapovedniki so sporočili, da bo kmalu lahko premikati topove.

Napoleon je zasedel konja in začel jahati mimo čet. Nikoli še niso ljudje tako kričali: »Naj živi cesar!« »To je bilo podobno blaznosti«, se spominja samovidec. »Nekaj posebno slovesnega in razburjajočega je dajala tem krikom temnordeča vrsta angleških čet, ki smo jo videli v razdalji kakih tisoč korakov.«¹⁵

Sprevideli so Francozi, kakor še nikoli, da se tukaj zdajci odloči usoda ne samo Francije, ampak tudi Človeka — človeštva.

Ob enajstih se čete še vedno niso razvrstile. Napoleon je ukazal začeti z napadom ob eni. Zoper Reille-ov nasvet je sklenil, ne manevrirati, marveč takoj udariti na angleško središče, pretrgati ga, vreči ga za Mont St. Jean, potem pa, ko bi že imel zmago v rokah, ravnati po okoliščinah. Prav tako, kakor pri tridesetih letih, v poldnevu sreče, »je stavil na karto vse za vse.«¹⁶

Ob četrtna dvanajst je zaukazal majhen pripravljalni napad na Hougomontski grad na dnu soteske v gozdu, prednji angleški položaj.

Zagrmel je prvi top; angleški častniki so vzeli ure in pogledali: pol dvanajstih.

Hougomont je šele začetek boja, toda tako krvav, da se vidi po njem, kakšen bo boj. Med tem pripravlja Napoleon glavni napad: Spredaj in na desnem krilu Belle-Alliance-a postavi baterije iz osemdeset topov, da bi razbil angleško središče. Okoli ene poroča Ney cesarju, da je vse pripravljeno in da čaka povelja za napad. Preden vzdigne dim baterij zaveso med griči, ogleduje Napoleon zadnjič bojišče. Kakih deset kilometrov na severozahodu, na pol poti od Wavre-a, ko da bi prihajal temen oblak iz šentlambertskega gozda. Takoj je razumel, kaj je to, vendar je vprašal za mnenje stožerne. Mnenja so različna: nekateri pravijo, da je to gozd ali senca od oblaka; drugi, da je prihajajoča kolona v francoskih ali pruskih monturah. Soult vidi jasno množestvilni voj.

Temen spomin — predčutje je seželo cesarju srce: kje, kdaj je to bilo — bode? Tu in ta hip — je-li Blücher? Ne še, ni Blücher. Ujet pruski častnik pravi, da gre proti St. Lambertu prednja straža pruskega generala Bülowa. Napoleon upa ali hoče upati, da je to voj, ne pa cela vojska. Ujetnik je zamolčal, da gre vsa za Bülowom.

Bülow se pripravlja, da napade naše desno krilo, piše Napoleon Grouchyju. »Ne zgublajte niti trenutka, združite se z nami, da iznenadimo in uničimo Bülowa.«¹⁷

»Zjutraj je bilo za nas 90 verjetnosti, a zdaj jih je 60 proti 40, in če popravi Grouchy svojo strašno napako, preneha zehati in kmalu prispe, bo zmaga tem bolj odločilna, ker popolnoma uničimo Bülowov voj,« pravi cesar Soultu.¹⁸

Ta molči čemerno, toda lahko bi ga bil domislil svojega pametnega nasveta, naj pokliče nazaj polovico Grouchyjevih čet.

Okoli dveh je dal Napoleon Neyu povelje za napad: pol dneva je zgubljenega, in vsaka ura, minuta je pomoč Blücherju.

Štiri pehotne divizije hite v sotesko; večji del ostane spodaj, pri še vedno nezavzetem Hougomontu in pri drugi angleški prednji straži Haye Sainte, toda manjši del pleza po spolzkih strminah Mont St. Jeana in že se prikazuje na višini griča; samo še nekaj korakov, pa se utrdijo na položaju, dajo konjici časa, da navali, in zmaga bo dobljena.¹⁹ Ali v tem hipu jih vrže protinapad angleške konjice nazaj v sotesko.

¹⁴ Ibid., 318—319.¹⁵ Ibid., 329.¹⁶ Mémoires, I. 314.¹⁷ Houssaye, I. c. 344.¹⁸ Ibid., 345.¹⁹ Ibid., 351.

Ura je tri. Boj je utihnil, ko da si oddihuje, zbira moči. Wellington ima samo en namen: vzdržati do prihoda Blücherja. Toda ta pozni, in v angleškem glavnem stožeru se boje, da ne vrže drugega napada.

Drugi napad zapove Napoleon ob pol štirih in ga pripravlja s takšno streljavo topov, kakršne še niso slišali najstarejši vojščaki vse svoje življenje.²⁰ Toda tudi drugi napad se ni posrečil: val se je vzdignil, naletel na skalo in se razbil. Prav je imel Reille: »Angležem ne prideš do živega s premim napadom, k večjemu z okretom.« Za kretanje pa je že prepozno.

Ney je od vsega začetka boja sanjari o velikem konjiškem naskoku pod svojim osebnim zapovedništvom, da bi poravnal Quatre-Bras. Ne da bi čakal cesarjevega povelja, je postavil nagloma na dnu soteske konjiške čete iz pet tisoč oklopnikov, ulanov in lovcev konjiške garde in jih je vedel na Mont St. Jean. Tudi ta val se je razbil in padel nazaj v sotesko; toda zopet se je vzdignil in zaletel tako daleč, kakor še nobeden: glej, že dirjajo francoski oklopniki po višini griča, zavzemajo topove, predirajo sovražne vrste.

»Bojim se, da je vse pri kraju,« pravi angleški artilerijski polkovenik Goult konjiškemu kapitanu Mercerju.²¹

»Zmaga! Zmaga!« kriče generali okoli cesarja. Toda ta je začuden in razkačen, ker je bila najboljša konjica vržena v napad brez njegovega povelja.

»Ney se je prenaglil, to se utegne slabo končati,« pravi, ko ogleduje bojišče in pristavi po kratkem molku: »Da, za eno uro prezgodaj; toda ne da se nič napraviti, treba ga je podpreti.« In ukaže Kellermanovi težki konjici, da gre Neyu na pomoč.

Če prezgodaj ali prepozno, tega morebiti tudi sam ne ve, ker postaja položaj z vsako minuto bolj grozilen: hkratu se vršita dva boja — spredaj z Angleži in na krilu s Prusi. Bülow je že prispel, zavzel mestece Plancenoit na desnem krilu Francozov, utegne jim priti za hrbet in odrezati umik. Mlada garda komaj še vzdržuje naval.

A na Mont St. Jeanu je še vedno vse, kakor je bilo: val za valom se zaletuje in razbija. Temu ne bo nikoli konca, se dozdeva Francozom; toda Angleži vedo, da bo konec. »Središče naše vrste je bilo odprto,« se spominja samovidec. V nobenem trenutku bitke se ni zdel izid bolj dvomljiv.²²

Wellington začena zgubljeni svojo neomahljivost. »Trebalo je, da pride ali noč ali Prusi!« momlja, ko stoji pod starim brestom, na križišču dveh cest, Ohainske in Bruselske, kjer je prebil skoraj ves boj. Zapovedniki vseh oddelkov prihajajo k njemu, poročajo o svojem obupnem položaju in vprašujejo, kaj naj stori.

»Vztrajati!« odgovarja Wellington.

Prihajajo drugi, vprašujejo prav tako.

»Vztrajati, vztrajati do konca!«²³

Ney vidi ali čuti, da se je angleška vrsta zamajala; morebiti bi zadostovala peščica svežih čet, da bi ji zadal poslednji udarec. Pošlje pribočnika k cesarju in prosi za malo pehote. »Pehote?« odgovarja ta. »Kje naj jo vzamem! Za vas naj jo rodim, kaj ne?«²⁴

Prav tako je odgovoril na ševardinskem okopu, ko je odbil zmago, kot prenasičen ljubimec ljubico; toda pri Marengu ni bil tak. Mrtvaška pega je na mah začnela na žarnem telesu vstalega.

Ima še osem bataljonov Stare garde in šest Srednje. Če bi jih bil v tem hipu oddal polovico, »bi bila ta podkrepitev pretrgala naše središče,« priznava najboljši angleški zgodovinar Waterlooja.²⁵ Toda Napoleonu se dozdeva, ker je ostal brez konjiških rezerv, da bo komaj zavaroval svoj lastni položaj. Ta trenutek ni zanj nič manj grozen, kot za Wellingtona. Mlada garda se je že umaknila pod pritiskom Bülowa; pruske kroglice razrivajo zemljo pri Belle-Alliance-u; francosko krilo je obhojeno in hrbet ogrožen.

Cesar ukaže, da stvari enajst bataljonov garde enako število četverkotnikov, postavi jih vzdolž Bruselske ceste nasproti Plancenoitu in pošlje dva bataljona, da vzameta Prusom to mestece. V dvajsetih minutah ga napadejo in zavzamejo.

Četrtna osem. Toda sonce zahaja jasno; dve uri bo še svetlo: v tem času se vse odloči.

Mahoma prihaja iz daljave, od severovzhoda, odkoder je prišel Bülow, grmenje topov; raste, približuje se, grmi že pri Limalu, v razdalji dvanajstih kilometrov. Vendarle, to je on, Grouchy! Korenjak! Ni zehal, o pravem času je prišel, dohitel vendar Blücherja in zdaj se bje z njim; naj zmaga ali ne, vse eno, ustavi ga, ne da mu, da bi se združil z Angleži. Tista roka, ki je tolikokrat rešila Napoleona prav na robu prepada, ga reši tudi zdaj.

Da se je angleška vrsta zamajala, vidijo Francozi takoj. Wellington je vrgel v boj poslednje rezerve, — tako se vsaj zdi cesarju; on pa ima še vso Gardo — »Nepremagljive«. Ukaže, da nastopi devet bataljonov, ki so bili pravkar postavljeni v četverkotnikih na Bruselski cesti; sam se postavi na čelo prvega in jih vede k zadnjemu naskoku na dno soteske, v Haye Sainte, v peklo.

Pred pol ure, ko je prosil Ney podkrepitve, bi bil utegnil biti ta naskok odločilen. Toda zdaj je prepozno. Wellingtonu se je posrečilo, da se je utrdil in opogumil: ve že nekaj in vidi na Ohainski cesti, cesar Francozi iz Belle-Alliance-a, izza gričev, še ne vidijo.

²⁰ Ibid., 364.²¹ Ibid., 374.²² Ibid., 393.²³ Ibid., 393.²⁴ Kennedy, Notes of the Battle of Waterloo, 127—130.